

„Jézustól vett szolgálat“.

(Beköszöntő beszéd.)¹

„... És most imé, a lélek által készítetve, Jeruzsálembe megyek és nem tudom: mi következik ott én reám. De semmire sem tekintek s életemet sem tartom drágának önmagamra nézve, csakhogy örömmel végezhessem el az én futásomat és a szolgálatot, a melyet vettem az Úr Jézustól“. Csel. 20., 22., 24.

Pál, a nagy apostol, Jeruzsálembe készül. És pedig — saját vallomása szerint — a lélektől készítetve. Igen, afiai! attól az apostoli lélektől, attól a benső, nemes hévtől készítetve, a mely neki — a mióta Saulból Pállá lett — soha nyugtot nem hagyott. A mely „nem végzett el magában egyebet valamit tudni, mint a Jézus Krisztust“. S mert „nem szégyenlette a Krisztus evangéliumát“, „kész“ volt azt azoknak is, a kik Rómában laktak, kész volt mindeneknek „predikálni“.

Ám, a midőn Jeruzsálemre gondol, némi aggodalmat mégsem tilthat vissza. Bizonyára eszébe jut a Mester sorsa. Bizonyára látja képzeletében fellobbani a vak előítéletnek, a szenvedélyes gyűlöletnek még soha ki nem aludott lángját. S egy pillanatra — talán? — elszorulni érzi szívét; talán a félelem sötét réme is feltűnik előtte? ... Oh csak egy pillanatra, afiai! Mert győz a nemesebb rész! Győz a magasabb ihletettség! „Semmire sem tekintek s életemet sem tartom drágának önmagamra nézve, csakhogy örömmel végezhessem el az én futásomat és a szolgálatot, a melyet vettem az Úr Jézustól“ — szól és megy. És teljesíti hivatását tovább. Bátran, hiven, önfeláldozással. Ajka utolsó lehelletéig, szive végső dobbanásáig.

„Nem tudom: mi következik ott én reám?“ Oh a nagy apostolnak hány utóda vehette ajkára emez aggodalmaskodó kérdést ő utána!? ... És veheti ma is! ... Ha nem is egészen hasonló

¹ Elmondott Kolozsvárt, 1909 november 7-én.

körülmények között; ha nem is az életéért aggódva; s oly ellen-ségektől rettegve, „a kik a testet megölik“; a kiknek önzése, hiusága előtt semmi szent és tiszteletreméltó nincsen.

Oh nem ezekért, afiai! Hanem az ügyért, az eszméért, a czélért!

Szép hivatás az apostolság, mint mindig az volt. De nagy a felelősség is, a mely vele jár. Hiszen — ha valaki, úgy ő — első-sorban főként Istennek tartozik számadással. A feladat nagysága a véges és gyarló emberi erővel összehasonlítva; — a czél szent-sége az elhárítandó akadályokkal, az elérhető eredménnyel össze-mérve: bizony! ma is méltán tolhatja előtérbe — ha pillanatokig is — az aggodalmaskodó kérdést: „nem tudom: mi következik én reám?“ Ám eloszlik kétség, aggodalom s az iga — ha iga is — gyönyörűségessé; a teher — ha teher is — könnyüvé válik: a midőn érezzük azt, a mit az apostol így fejez ki: „a lélektől késztetve“. S főként, ha elmondhatjuk vele: Semmire sem tekintek, s életemet sem tartom drágának önmagamra nézve, csakhogy örömmel végezhessem el az én futásomat és a szolgálatot, a melyet vettem az Úr Jézustól“.

Engedjétek meg, ker. afiai! — a mai naptól fogva szeretve tisztelt hallgatóim! — hogy, a midőn — egyfelől a lélektől késztetve s másfelől azon előlegezett bizalom alapján, a melylyel megtisztelni kegyesek voltatok — én is Jeruzsálembe jöttem; a mi szeretett egyházunk Jeruzsálemébe, a melyet nemcsak a mult hagyományai, gazdag emléksorozata szenteltek a mi Sionunkká, hanem a jelen idők viszonyai is; engedjétek — mondom —, hogy én is, ama benső októl, a lélektől késztetve beszéljek a *keresztény papnak Jézustól nyert mai hivatásáról*. Arról a hivatásról, a melyét hiven betölteni mindig legnemesebb becsvágyam volt s az ma is.

E hivatás — nézetem szerint — áll különösen is:

I. A tiszta és mély hit. II. Az őszinte, meleg szeretet. III. A nemesebb értelemben vett haladás szellemének ápolásában.

A míg ezeket lehető röviden kifejténém, ajándékozatok meg becses figyelmetekkel.

I.

A midőn egy illatos, gazdag színpompájú virágot kezembe veszek, hogy abban gyönyörködjem: nem bontom én azt alkat-részeire; nem vizsgálom: hány szirma, porzója van, melyik családba

és osztályba tartozik. (Ezt a növényekkel foglalkozó tudósra bízom.) E helyett megszagolom azt a virágot és keblemre tűzöm. Ha ti, t. hallgatóim! soha nem éreztétek volna a hit virágainak édes illatát, ha soha sem gyönyörködtetek volna azoknak gazdag szimpompájában: úgy én most hiába fejtegetném előttem azoknak szépségét, kedvességét. Hiába elemezném a hit fogalmát. De, hogy ne éreztétek volna, ezt én elhinni nem tudom. Ilyen ember — meg vagyok győződve — nem volt még. S kétkem, hogy lesz valaha. Aztán különben is a jézusi hit az, a melyet én most első helyen akarok emlegetni.

Jézusi hit! Ismétlem és hangsulyozom hát e szavakat. Mert hit és hit között különbség van, afiai! S talán nem esalatkozom, ha azt állítom, hogy az a koronként föllépő vallási közöny, a melynek ma is tanui vagyunk — a midőn sajuosan tapasztaljuk, hogy hiányzik az a bizonyos melegség és fény, a mely egyes időszakok képét úgy át tudta alakítani — éppen onnan ered nagyrészből, mert az emberek a hit és hit közötti különbséget nem méltatták kellő figyelemre. Hiszen hitet ápoltak voltaképpen a Baal és Moloch papjai is tüzes bálványaik előtt. Hitnek nevezték — s nevezik sokan — a vakbuzgóságot, a fanatismust is. De a jézusi hit... az más valami, ker. afiai! Az nem vakhit, s nem dogma. Az egyéni, tiszta és mély hit. A legszebb összhang az, a mely az emberi lélekben uralkodhatik. Értelemnek és szívnek, gondolatnak és érzésnek összhangja. A legszebb összhang, a mely az élet minden változásai között erőt, támpontot ad emberhez méltóan megállni. A mely emel, lelkesít, mindig fennebb, mindig többre emel addig a pontig, a hol — ha hamarabb nem, de életünk alkonyán bizonyára édes meglepéssel, boldogító öntudattal mondhatjuk el: „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus“.

De hiszen miért fejtegessem ezt, nektek?! Hallgassátok inkább tanításait és nézzétek életét annak, a ki e hitnek legragyogóbb példája.

„Bizony mondom, nektek, ha aunyi hitetek volna, mint a mustármag és mondanátok eme hegynek: menj el innen amoda, elmenne: és semmi sem volna nektek lehetetlen“ — szól ő. És nézzétek! a míg e hegyeket mozdító hittel mozgásba hoz egy egész országot: maga mily sziklaszilárdan áll meg kitűzött eszméi és céljai mellett. Mily fenséges léleknyugalommal szenved el megáláztatást, kint, üldözést, gunyt és vádakat!

Nézzétek az emberi hivatásnak mily magas, fölemelő tudata él az ő lelkében. És e hivatásnak útján mint áll meg az élet minden változásai között: örömben és fájdalomban, küzdésben és nyugalomban. Ő szegény és egyszerű; de a lelki kincsekben Dariusok Dariussa, Kroezusok Kroezussa. S bár gazdag lelki kincsekben, azért mindvégig szelid és alázatos marad. Mert, mint kristálytisza patak — a millió virággal pompázó völgy ölén, megtermékenyítő erejével: úgy vonúl át az ő életén az Istenben való hit és bizalom erős érzése.

Oh ne mondjátok, afiai! hogy ez a hit a mai korban már túlhaladott álláspont volna, a mint ezt némelyek — szinte szánakozó mosolylyal — szeretik hangoztatni. Szánalmas tévedés volna ezt hinni. Ellenkezőleg: el nem ért s megközelíteni is csak kevesek által megközelített magaslat az. S meg vagyok győződve, hogy az emberiség rég túl lesz már sok — ma még nagy és nehéz — problémán, a mikor e magaslat még mindig nem lesz mindenki által megközelítve. Meg vagyok győződve, hogy ha Jézus ma élne, ma — a különféle ágú ismeretek ezen előhaladott korában is éppen azzal az élő, erős hittel járna közöttünk, a mely hit első helyen mindig éppen a legnagyobb lelkek tisztánlátása, kiváltsága volt s marad ezután is. Ezért mondtam, t. hallgatóim! hogy a keresztény papnak ma Jézustól vett hivatása első helyen a jézusi tiszta hit evangéliomának hirdetésében áll.

Igen! Ennek a hitnek magaslatáig kell neki minél többeket elvezetnie. Hogy, mint a tanítványok a hegyen mennyei fényességben látták az idvezítő alakját: úgy alakuljon át a hallgatók lelki-szemei előtt ez az „arasznyi lét“, a maga egész mivoltában. Hogy ragyogó fényben álljon — mindenekelőtt — az emberi hivatás; család, haza, vallás, jog és kötelesség ismét régi fényben tündököljenek. Öröm és bánat s a földi élet kisebb céljai, reményei, vágyai magasztos, szép jelentőségüket ismét visszanyerjék azok előtt, a kik előtt ez elveszett. Hogy politika, tudomány, ipar, művészet, mind-mind azt és úgy teljesítsék, a mi és a mint az ő legnemesebb értelemben vett hivatásuk. A művész, a költő, az író előtt a valódi szépség eszménye lebegjen. Izlés fejlődjék, nemesedjék. A társas érintkezéseknek vezető szelleme ne kicsinyes önző célok, vágyak és kedvtelések legyenek, hanem azok, a melyek embert emberhez közelebb hoznak.

Úgy van! a jézusi tiszta hit evangéliomát hirdetni, szellemét

ápolni, első kötelessége ma a keresztény papnak. S kötelessége nemcsak a szent hajlékban, hanem ezeknek falain kívül is. A családban, az iskolában, a bölcső és koporsó mellett. A szerető szívek találkozásánál és elválásánál. Szóval és példával.

Mert csak így vezetheti hiveit a boldogság útjára; csak így teljesítheti a Jézustól vett szolgálatot, a mely áll: A tiszta hit és

II.

Az őszinte, meleg szeretet szellemének ápolásában.

Kétségtelen, afiai! hogy a hit a lelki életnek egyik legfontosabb tényezője. Ámde önmagában véve még nem minden. Mert nem egyszer csupán az egyéni élet tényezőjének marad. Mert ha igaz is az apostol szava: „a hit szeretet által cselekszik“, de az is tény, hogy nem mindig cselekszik; nem mindig válik élő, munkás hitté. Csak szobai lámpa marad — nem egyszer — a szeretet napja mellett. Fényét, áldásait nem minden esetben terjeszti ki másokra. Ezért tarthatta szükségesnek már Jakab apostol hangsúlyozni: „A ti hitetek mellé ragaszszatok jóságos cselekedeteket!“ Ezért mondotta Pál apostol is: „Ha egész hitem volna is, úgyanynyira, hogy hegyeket mozdíthatnék el helyükből, ha szeretet nincsen én bennem: semmi vagyok“.

De hiszen e tekintetben már csak nem lehet kifogása senkinek korunk ellen?! mondhatnák e pontnál sokan. Hiszen annyi nagy és nemes nyilvánulását lehet látni ma a krisztusi szeretet nemes érzésének, a különféle egyletek, számméltküli intézményekben, hogy — ezeket figyelembe véve — a panasz már csakugyan jogtalan és túlzó volna — vélekedhetnek akárhányan.

Hát bizonyos igaz, afiai! hogy a keresztény emberiség a szeretet műveinek munkálásában sokat haladott. S bizonyára velem együtt nagyon sokan készek meghajolni, kalapot emelni a fényes eredmények előtt. De viszont ki tagadhatná azt is, hogy vannak jelenségek, a melyek a mellett szólnak, hogy a munka még nem teljes, a feladat még nincsen megoldva az egész vonalon?! S ki tagadhatná főleg azt, hogy vannak olyan tünetek is, a melyek hol a közmondást juttatják eszünkbe: „nem miud arany a mi fénylik“; hol pedig Ananias és Zafira esetére emlékeztetnek, a kik — tudvalevőleg — a vagyonszűkösség amaz ideális korszakában — a közszokásnak hódolva — felajánlották ugyan a közre egész vagyonukat, de a nagyobb részt titokban maguknak tartották meg.

Isten mentsen, afiai! hogy ebben vagy abban kételkedjünk! De annyit legalább is ismerjünk el, hogy a jézusi szeretet tökéletességével még koránt sincsen okunk és jogunk dicsekedni. Mert a jézusi szeretet nagy és szent érzés, keresztény hivek! Szűztiszta az, mint a harmatespp, mint a frissen hullott hópehely. Őszinte az, mint a titkos imádság halk sóhajtása. Mély, mint az oczeánnak megmérhetetlen kebele. Áldozatra kész, mint az édes anyai szív. Erős, mint a koporsó. Oh e szeretet által lett ő nekünk eszményképünk. E szeretet által, melylyel magához ölelte nem csak a barátot, testvért és rokont, de az idegent, az ellenséget is! Nem csak az igazat, a bűnöst is! A mely nem szórakozás, kedvtelés czélját szolgálva, hanem hiúságot, önzést, érdeket kizárva: teljesen és igazán a bűnösök, szegények, megvetettek iránti nemes részvét által vezéreltetett; s meleg érzéssel, önfeláldozással szállott le sötét mélységebbe; a nyomor, a bűn, elaljasodás fertőjébe, hogy onnan lelkeket mentsen meg s emeljen föl magasabb öntudatra, hogy korszakokra terjedő, teremő újjászülő munkát végezzen, hogy a mikor leszállott: ugyanakkor a magasztosság fokára emelkedjék.

Oh ne mondjátok, afiai! Hogy ez a szeretet elérhetetlen magaságban álló eszmény! Mert éppen a jelenkor jobb jövőt alapozó nemes törekvései lépnének fel vádlólag ellenetek! Mert ez annyi lenne, mintha a jövő dalának kellemes akkordjait akarnák elnémitani, vagy megzavarni.

Vagy mondjátok hát, hogy e szeretet eszmény!... De valljátok meg egyben azt is, hogy ennél magasztosabb és emberhez méltóbb eszményt nem ismertek. Legyen bár a jézusi szeretet eszmény! Legyen még sokáig az! Vagy maradjon mindig annak... De én annak képében, míg csak szívem dobog, mindig inkább fogok gyönyörködni, mint bármely legremekőbb művészi alkotásban. Én az előtt mindig inkább kész leszek meghajolni, mint a legfelségesebb oltárkép előtt. Mert ennek gloriája veszi körül azt az alakot, a ki — hitem szerint — az emberi tökéletesség mintaképe. S ha van valami, a mi igazán övezhet ma és ezután dicsfényvel bárkit is: úgy az az igazi, az őszinte, a jézusi szeretet sugára.

Ezt a szeretetet ápolni, ennek evangéliumát hirdetni! ebben áll a keresztény papnak — másfelől — legnemesebb hivatása, Jézustól vett szolgálata. Ezt kell hirdetnie néki szive legbuzgóbb hevével a szent hajlékokban úgy, mint azoknak falain kívül, az élet minden viszonyaiban. Szavával úgy, mint cselekedeteivel. Ezt kötni

a házastársak, szülők és gyermekeknek szívére; hogy ne legyen nekik hőbb vágyuk, mint egymásnak boldogítása. Ezt emlegetni a honfiú, a politikus előtt, hogy szívből, igazán mondhassa: „Tied vagyok, Tied hazám e szív, e lélek!“ Ezt a jótékonytákoságot gyakorlóknak, mert: „Ha minden vagyonomat megéteitem is a szegényekkel, ha tüzre adom is testemet, szeretet pedig nincsen én bennem, semmit az nem használ nekem“. Ezt az iskolák falain belül tanítóknak, nevelőknek úgy, mint tanítványoknak; mert: „Ha prófétaí képességgel bírok is és tudok minden titkot és meg van bennem minden ismeret, szeretet pedig nincsen én bennem: semmi vagyok“.

Végül a keresztény papnak Jézustól nyert hivatása áll

III.

A nemesebb értelemben vett haladás szellemének ápolásában.

Önként értetődik, hogy, a midőn nemesebb értelemben vett haladásról beszélünk, ezalatt csak azt a haladást érthetjük, a mely az ember egész lelki életét figyelembe veszi; az emberi lélek minden nemesebb vágyát és igényeit kielégíteni szükségesnek tartja.

Minden más haladás csak egyoldalú s éppen annyi kárral járhat, mint haszonnal. S ha méltán állanak a történelem ítélőszéke előtt minden időszakból a haladásnak ellenségei, épp oly méltán állhatnak ama túlbuzgó barátai is, a kik — elismerem a tudomány szolgálatában állva — egyes kedvencz elméleteikért mindent képesek voltak feláldozni. Képesek voltak eltaposni — nem egyszer — az emberi léleknek kedves feslő bimbóit, nyiló virágait.

Igy nevezetesen: nemes értelemben vett haladás alatt csak azt érthetem, a melynek útján vallás és tudomány nem ellenségek, hanem fegyvertársak, a kik egymást segíteni tartoznak. Hiszen a történet és az élet nem egy példával igazolja, hogy e kettő csak együtt szerezheti meg az embernek — egyeseknek úgy, mint népeknek — igaz boldogságát. S bizonyára hiába fedeztük fel az északi sarkot, ha a hit egyenlítőjétől végképpen eltávozunk. Hiába repülünk át végtelen óceánokon a legtökéletesebb gépekkel, ha lelkiszárnyainkkal — mint amaz árva gólya, a mely a költő szavai szerint: „Fülrepülne, messze szállna, csakhogy el van metszve szárnya“ — mi is csak a földet csapkodjuk és nem tudunk a krisztusi hit magaslatára emelkedni.

Az is természetes és önként értetődő dolog azonban, hogy ennek a nemes értelemben vett haladásnak törvénye föltételezi a

vallások fejlődésének szükségét is. S az a vallás, a mely a fejlődésre súlyt nem helyez, a mely a változott viszonyokkal új eszméáramlatokkal nem számol: elvesztette létjogosultságát s ha fentartja is magát egy ideig, azt csak külső támogató eszközökkel — és pedig nem mindig valláshoz méltó eszközökkel — teheti.

Ám annak a keresztény vallásnak, a mely igazán keresztény, a mely egy nagy író szavaival élve — főként „A Jézus vallása és nem a Jézusról való vallás“: nincsen is semmi oka a fejlődés kötelességétől meghátrálnia. Erre vallanak Jézus eme szavai: „Mindegyiket megpróbálgatok és a mi jó azt megtartsátok. Még sok dolgok vannak, a melyeket elmondhatnék, de most el nem hordozhatjátok. Ha majd eljön az igazságnak lelke, minden igazságra rávezet titeket“.

Ezt a nemesebb értelemben vett haladást kell hirdetnie egy keresztény papnak, hogy a Jézustól nyert hivatást igazán és teljesen betöltse. Midőn ezt mondom: keresztény papnak, akkor én felekezetre nem tekintek. Nem tekintek, mert én a keresztény felekezetek előtt egy közös célt látok. S úgy tartom, hogy erre kell törekedjenek mindannyian. Most még egymással versenyezve, de majd — az az idő is eljöhet — egymással vállvetve. Addig is azonban, a míg ez az idő eljönne, azt hiszem: nem vétünk a szeretet törvénye ellen s senkinek érzékenységét nem sértjük, ha mi unitárius keresztények, a mások hitének és meggyőződésének tisztelete mellett, mégis a magunkéhoz ragaszkodunk leginkább. Ha kimondjuk azt, hogy mi éppen a mi vallásunk zászlója alatt kívánunk haladni előre, mindig tovább, mindig febbebb. Mert ez a vallás — meggyőződésünk szerint — éppen annak a nemesebb értelemben vett jézusi haladásnak vallása. Mert az, a ki ennek zászlaját először bontotta ki: olyan jelszavakat irt arra a hit- és lelkiismereti szabadság igéiben, a mely jelszavakat követni, még soká, nagyon soká lehet.

És oh e ragaszkodásnak hirdetését lehetne-e elmulasztani éppen itt e nemes városban, a mely a felvilágosodásnak annyi fákláját ragyogtatja; e merész boltíves templomban, a mely a mi Jeruzsálemünk; a melyhez kötnek minket — mindnyájunkat — úgy a multnak emlékszállai, mint a jelen s a jövőnek reménye is. Bármiként vélekedjenek is mások: én e ragaszkodásnak ápolását nemcsak szent kötelességemnek ismerem, de úgy a nemesebb értelemben vett haladás, mint általában a Jézustól vett szolgálat szellemével megegyezőnek tartom. S úgy vélem, hogy egy keresztény unitárius

papnak ma mindenütt e bérczes hazában s ennek határain kívül is, de e helyen különösen kötelező feladata úgy a mult idők emlékeire, az unitárius elődök példáira szent vallásunk híveinek kegyeletes figyelmét fölhívni, mint másfelől — a jövőre tekintve — szüntelenül lelkesedéssel, meggyőződésteljesen inteni őket: „Ti, mint világosság fiai járjatok világossághoz illő öltözetben. Mert eljön az idő és az most vagyon, a mikor az igaz imádók imádják az Atyát lélekben és igazságban“.

Ime! t. hallgatóim! ezekben látom körvonaloza egy keresztény papnak s nevezetesen egy keresztény unitárius papnak Jézustól nyert mai hivatását. Ebben a szellemben kívánom hirdetni az örökélet beszédét, a mely „lélek és élet“.

E szellemnek ápolásában kívánom támogatni csekély erőmmel, de igaz jóakarattal mindazokat, — egyeseket, mint testületeket és intézményeket, vallás- és felekezetkülönbség nélkül — a kik e nemes városban a krisztusi igaz világosság és szeretet barátai és zászlóvivői. A kiket ezek közül külön is meg kell említenem: az elsősorban egyházunknak érdemekben megőszült főpásztora; Képvisező-Tanácsa, helybeli nevelőintézeteinknek vezetői és tanárai. Úgyszintén e nemes városnak előljárói s a különféle tanintézeteknek vezetői, tanárai és tanítói. A jézusi szeretet melegével köszöntöm e helyről és alkalommal őket s kérem szives és becses támogatásukat. S kérem aztán különösen a tiéteket szeretve tisztelt hallgatóim, kedves afiai az Úrban.

Legyen együttes a mi munkánk a nagy és szent czélok érdekében. Mert én a „lélektől késztetve“ jöttem Jeruzsálembe. És „sem mire sem tekintek s az én életem sem drága önmagamra nézve, csakhogy örömmel végezhessem el az én futásomat és a szolgálatot, melyet vettem az Úr Jézustól“, a kinek nevében esedezem a te hatalmas segítségédért is oh mi egy igaz Istenünk! Amen!

ÜRMÖSI KÁROLY.

A Heltai-féle biblia.

Mielőtt az első magyar bibliafordítás nyomtatásban megjelent (1533.), nyelvünkön a szentírásnak majdnem minden része olvasható volt. Buzgó szerzetesek rendjük számára, sokszor önmaguk időtöltésére csupán, hozzáláttak a könyvek könyvének tolmácsolásához. Az ó-testamentumból: a bécsi, Döbrentei, Jordánszky és székelyadvarhelyi kódex tartalmaz részleteket; külön a zsoltárokat vagy töredékeit az Apor, Keszthelyi, Kulcsár és Batthyányi, az új-testamentum egyes részeit magyar nyelven a müncheni, Jordánszky és érsekújvári kódex őrizte meg. E fordítások azonban nem voltak közkeletűek. A katolikus vallás a bibliát a XVII. századig nem adta hívői kezébe, emielfogva a fordítása is csak az egyház szolgálai részére készült. Mindazonáltal irodalmi jelentőségük nagy. Középkori lírai költészetünk, melynek hivatalos poétái a papok voltak, e fordításból táplálkozott. A történeti könyvek szépprózánk fejlődését segítették elő, a zsoltárok s a biblia más lírai részei a költészetnek nyújtottak anyagot. Istentiszteletek alkalmával a szerzetes e fordításokat magyarázta s hallgatósága e magyar nyelvű szöveget véste emlékébe; ebből merítették a szent beszédek alap gondolatát, néha a hasonlatokat, kifejezéseket, sőt a gondolatok sorját is.

Komjáthy az első, ki szakítva a katolikus hit orthodox rendelkezéseivel, erazmita létére, Perényi Gáborné kívánságára a müncheni vagy Jordánszky kódexben magyarra fordított Szent Pál Leveleit átdolgozta s kinyomatta.¹ Munkájához tudákos bevezetést csatolt, melyben nagy előkészületeiről, az eddigi magyarzatok hibás voltáról értekezik s Erazmusé helyett a maga nevét írta e fejtegetések alá, holott ahhoz csak mint fordítónak van köze. Horváth Cyrill nem is késik „orzátlan hazudozással“ vádolni érte. Pedig ez elítélés csak félig találó. A reformáció korának alig van értekező munkája, mely ne idézne előszeretettel hosszú passusokat a nélkül, hogy a szerzőt csak egy szóval is említné. Heltai kátéi jórésztben Luther katekizmusainak magyarra való átdolgozásai anélkül, hogy ez csak egyetlen szóval is említve volna. Melius Kálvint, Dávid Servetot²

¹ Erre maga Komjáthy utal fordítása előszavában.

² *Simler* ezért azt írja, hogy „Dávid semmi más, mint egy illusztrált Servetó“. V. ö. *Ráth* érdekes cikkét az Irod. tört. közl. VI. kötetében („Bullinger H. és a magyar reformáció“.)